

Jan Czajkowski och Maria Sundvall

Lars Palmgrens brytning med vänstern

Vi har på marxistarkivet haft en serie artiklar som tittat lite närmare på ett antal individer som brutit med den radikala vänstern, särskilt sådana som hade radikaliserats under slutet av 1960-talet och början av 1970-talet, dvs personer som kan sägas ha tillhört den så kallade 68-vänstern. Politiskt har dessa sedan spritts ut över större delen av det icke-socialistiska spektrumet, från mörkblå reaktionär höger, över varianter av liberalism och socialliberalism till ljusröd reformistisk socialdemokratism.¹ Journalisten och författaren Lars Palmgren tillhör denna brokiga skara.

Under 1970-talet och en bit in på 1980-talet var Lars Palmgren en skicklig och uppskattad vänsterjournalist, med särskild inriktning på Latinamerika.

Palmgren hade egentligen planerat att bli biståndsarbetare i Chile, men det projektet gick om intet i och med militärkuppen i september 1973. I stället engagerade han sig i Chilekommittén och grep sig an med att organisera latinamerikanska politiska flyktingar i Sverige. Han skrev också om Chile och andra latinamerikanska länder i vänsterpress, bl a i *Chilebulletinen*, *Internationalen* och tidskriften *Fjärde Internationalen*.² Och 1975 fick han jobb vid Sveriges Radio, där han försåg lyssnarna med ”Nyheter från Latinamerika”.

När revolutionen i Nicaragua tog fart i slutet av 1970-talet och när det 1980 även startade ett inbördeskrig i El Salvador, blev han en av dessa revolutioners mest engagerade och initierade supportere. Och han nöjde sig inte med att studera revolutionerna från avstånd, utan han tog sig själv dit för att uppleva den på plats. Han reste omkring, studerade ländernas ekonomi och sociala förhållanden, intervjuade revolutionsledare och vanliga bönder och arbetare. Och detta resulterade i många artiklar och en bok om revolutionen i Centralamerika (*Gryning*).

Men så plötsligt tystnade han och 1991 kom så en ny bok (*Viljans gränser*), där han framförde uppfattningen att revolutionen gått snett. Lars Palmgren hade blivit demoraliserad och förlorat tron på revolutionen som en lösning på problemen i Latinamerika.

Men han fortsatte sin framgångrika journalistiska bana (bl a som frilansjournalist i DN och GP) med utsiktspunkt från sin bas i Chile. Och 1994 blev han anställd av Sveriges Radio som dess utrikeskorrespondent i Latinamerika, en tjänst som han innehade tills han pensionerades (och ersattes av Lotten Collin). Fast även sedan dess har han gjort en del radioprogram, samtidigt som han medverkat i tidningen *ETC*.

En del av Lars Palmgrens radioprogram och *ETC*-artiklar – särskilt hans Kuba-kritiska inlägg – har retat många vänstermänniskor. Av dessa artiklar och radioframträdanden framgår tydligt att han inte är en anhängare av en revolutionär vänster, men å andra sidan är han heller inte en konservativ reaktionär, utan han har fortfarande en viss känsla och förståelse för den ”vanliga” människans situation i dagens Latinamerika.

Det som följer är två artiklar, båda från *Internationalen* 1991, som handlar om Lars Palmgrens uppgörelse med den revolutionära vägen i Latinamerika. Den första tar sin utgångspunkt i boken *Viljans gränser*, som främst handlar om El Salvador. Den andra artikeln utgår från en *DN*-artikel om Nicaragua.

Martin F

¹ Se [Angrepp från höger och avfall från vänster](#) av Per-Olof Mattsson, [De som vände med högervinden](#) av Kjell Östberg och [Fallet Göran Skytte – Från Mao till Jesus](#) av Martin Fahlgren.

² Se text artikeln ”Chile – vilket motstånd” från 1976 i samlingen [Tidskriften Fjärde internationalen om Chile](#)

Jan Czajkowski

Lars Palmgrens nya bok: Ingen revolutionär gryning för El Salvador

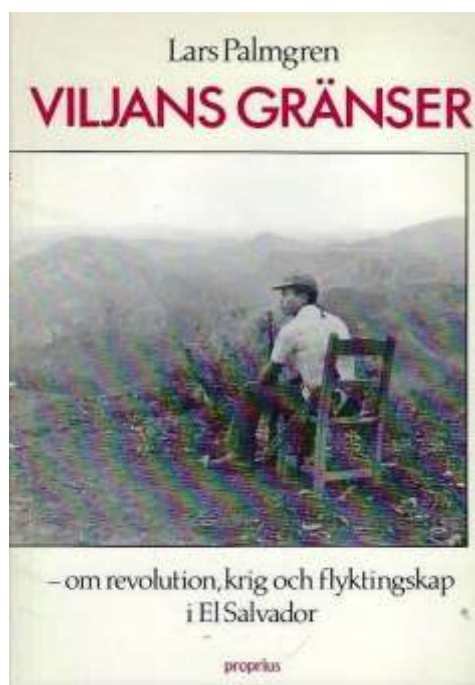
Ur *Internationalen* nr 7 1991

1981 gav Lars Palmgren ut reportageboken *Gryning!*. Det var en levande och informativ bok, som kom att betyda mycket för den framväxande solidaritetsrörelsen för Centralamerika.

Större delen av boken behandlar Nicaragua, men här finns även avsnitt om El Salvador och de andra länderna i Centralamerika.

Tio år senare kommer nu *Viljans gränser* av samme författare³, en bok ”om revolution, krig och flyktingskap i El Salvador”. Men den som väntar sig en ny *Gryning!* blir besviken.

Lars Palmgren 1991 är inte densamme som tio år tidigare. Den optimism och de förhoppningar som uttrycktes redan i den tidigare bokens titel, har förbytts i bitterhet och besvikelse.

Viljans gränser ger inte en allsidig beskrivning av dagens El Salvador. Boken framstår snarare som Palmgrens privata uppgörelse med den salvadoranska gerillarörelsen FMLN och med väpnad befrielsekamp över huvud taget.

Det är möjligt att detta inte varit hans avsikt från början. I inledningen skriver han: ”Att det främst är gerillan som utsätts för kritisk granskning beror på att regeringens och militärens handlande genom massmedias bevakning är mer känt, men också — och framför allt — på att det är gerillan som för de mest drabbade varit bäraren av hopp inför framtiden.”

Detta framstår snarast som en brasklapp från Palmgrens sida, som om han först sedan boken blivit klar upptäckt dess bristande balans. Faktum är ju att svenska medias bevakning av förtrycket i El Salvador är minst sagt sporadisk, och under långa perioder obefintlig. Det är i stort sett bara Dagens Nyheter, där Palmgren själv arbetat, som tidvis haft en egen korrespondent i Centralamerika.

³ Lars Palmgren, *Viljans gränser*, Diakonia/Proprius 1990

Med mikrofon i hand, sitter dåvarande *Internationalen*-medarbetaren Lars Palmgren. Bilden är från El Salvador 1980, ungefär samtidigt som hans förra bok *Gryning* kom ut. I sin nya bok *Viljans gränser* omprövar han många av sina tidigare idéer om gerillakampen.

Ungdomssynder

Sedan början av 80-talet har det heller inte givits ut några böcker på svenska om El Salvador. Först under det senaste året har ett par korta reportageböcker kommit, David Isakssons *El Salvador-reportage* och Sara Miles och Bob Ostertags *Dödsskvadronerna vid makten*.

Troligen anser Palmgren idag att *Gryning!* tillhör hans ungdomssynder. Ja, den minnesgode läsaren måste nästan fråga sig om inte Palmgren medvetet fört honom bakom ljuset. I den nya boken ägnas en ingående beskrivning åt det uppmärksammade mordet på poeten Roque Dalton 1975. Dalton ingick i ERP, en av de största gerillaorganisationerna, och mördades efter en politisk konflikt med den dåvarande ledningen för organisationen.

Även i *Gryning!* berör han kort denna historia. ”Mordet på Roque Dalton blev länge en kvarnsten om halsen på de salvadoranska revolutionärerna. De misstrodde av folket. Och de misstrodde varandra. Idag har de ansvariga för mordet för länge sedan rensats ut. Alla grupperna står idag enade bakom fördomandet av mordet.”

Annan bild

I *Viljans gränser* ger Palmgren en annan bild: ”I efterhand tycks det som ett mirakel att ERP alls överlevde. Och än mer att organisationen kunde växa så att den idag utgör den ledande militära styrkan inom FMLN. Framför allt eftersom organisationen har i stort sett samma ledning idag som då Dalton dömdes till döden.”

I själva verket nämner inte Palmgren i sin nya bok att ERP tagit avstånd från mordet på Dalton — trots att han ägnar just denna femton år gamla händelse en sådan uppmärksamhet!

Till skillnad från de flesta oberoende bedömare betraktar Palmgren presidentvalet 1989 som i stort sett legitimt. Han menar, att med tanke på att FMLN bojkottade valet, så måste valdeltagandet betraktas ”som klart acceptabelt, kanske till och med högt. Efter nästan nio år av krig, repression och umbäranden visade det salvadoranska folket att det trots allt uppfattar val

som ett möjligt verktyg för att utöva politiskt inflytande. Därmed var det också för en stor del av den salvadoranska befolkningen ett avståndstagande inte bara från kriget, utan från tanken på den väpnade kampen som vägen till befrielse.”

Vad Palmgren inte nämner är att bara ungefär en tredjedel av de röstberättigade deltog i valet. Detta trots att det enligt salvadoransk lag obligatoriskt att rösta, och att de som avstår från att rösta riskerar att trakasseras och utpekas som gerillasympatisörer.

Positiva inslag

Det ska inte förnekas att det finns positiva inslag i Palmgrens bok också. Ulf Aneers foton är mycket fina. Och vissa reportagedelar är levande och läsvärda, men tyvärr tycks de främst vara valda för att illustrera Palmgrens huvudtes — hur de ”vanliga människorna” är att betrakta som offer för polariseringen mellan höger och vänster: ”Ett av de många tragiska inslagen i El Salvador är att många fattiga bönder dödat andra bönder utan att egentligen veta varför.”

Det är svårt att komma ifrån misstanken att Palmgrens bitterhet gentemot FMLN åtminstone delvis har en mycket personlig grund. I det sista kapitlet berättar han om sin kärlekshistoria med ERP-medlemmen Sara som befinner sig i exil. Sara plågas av samvetsqual för sin medverkan vid en gerillaattack mot en släkting, och lider av den strikta moralismen i gerillakollektivet. Hon väljer att bryta kontakten med sin organisation.

”Jag skriver inte detta för att baktala gerillan i El Salvador eller för att ifrågasätta dess kamp”, skriver Palmgren och citerar Sara: ”vårt sätt att kämpa blev till ett hinder för att uppnå vårt mål”.

Men Palmgrens bok kan inte betraktas som annat än ett ifrågasättande av gerillans kamp över huvud taget. När han behandlar kyrkans roll i kampen för ett bättre samhälle är han välvillig. Men när det gäller FMLN har Palmgren enbart negativa omdömen att komma med.

Läs gärna Palmgrens bok själv. Men var medveten om att den snarast kan ses som ett dokument över hans egen politiska utveckling. När det gäller att få en allsidig bild av verkligheten i dagens El Salvador måste man tyvärr söka den på annat håll.

Jan Czajkowski, Ordförande i Kampanjen El Salvador skall segra

Med andra ögon – Maria Sundvall svarar Lars Palmgren

Ur *Internationalen* nr 18 1991

Var Nicaragua överhuvudtaget möjligt? Fanns det en chans att genomföra en socialistisk omvandling av ett litet, starkt underutvecklat land i USA:s omedelbara närhet? Den frågan har följt mig och många andra i solidaritetsrörelsen för Nicaragua i fjorton månader nu. Ända sedan FSLN förlorade valet, 25 februari förra året.

Lars Palmgren, tidigare *Internationalens* Latinamerikaskribent, sedermera *Dagens Nyheters* Latinamerikakorrespondent, har skrivit en lång artikel ”Så schabblade sandinisterna bort makten” i senaste numret av tidskriften *Prat*. Enda slutsatsen av den artikeln är att Nicaragua definitivt inte var möjligt. Frågan väcks om någon samhällsförändringöverhuvudtaget är möjlig?

Kamrater har sagt till mig att Lasses artikel väl mest är en kul grej som inte behöver bemötas.

Det kunde så vara, om det inte vore för Lars Palmgrens — eller redaktionens — enorma anspråk på att äntligen säga sanningen om sandinisterna.

Den bild Lasse ger är att revolutionen gick åt helvete på grund av FSLN-ledarnas personliga brister. Därför att de bara sökte makten och berusades av makt. Därför att de egentligen saknade högre ideal.

Dubbelmoral

Kärnan i Lars Palmgrens förklaring är följande beskrivning av sandinistledarna: ”ett gäng osäkra, numera medelålders, inte särskilt briljanta men hyfsat skärpta, lönnfeta herrar som är skräckslagna för att bli impotenta. Och som säkert inte har någon särskild lust att börja jobba som vanligt folk.”

Detta är inte oskyldigt. Det är inte en kul grej. Det är en borgerlig historieskrivning. Den cyniska slutsats som ångar fram ur snart sagt varje rad i Palmgrens artikel är den gamla vanliga: det går inte att förändra världen därför att människorna förblir småskurna och egoistiska. Maktgalenskapen, lusten att sko sig, tar alltid över.

Även de pikanta detaljerna i artikeln passar in i denna djupt borgerliga världsbild. Lasse Palmgren är indignerad, ibland rasande, över att sandinistledarna horat och supit — på samma ställen som han själv.

Vad skiljer dessa skrivelser från hela den massmediaindustri som lever på att delta i elitens utsvävningar och sedan ge populasen smulor att förfasa sig över? Vad skiljer dem från *Hänt i Veckan* eller *Aftonbladets* nöjesspalt?

Ar det inte höjden av dubbelmoral att anklaga sandinistledarna för att vara ”machos” och själv tala varmt i feminismens namn samtidigt som man kryddar sin artikel med anekdoter som är utslag av samma bakåtsträvande människosyn?

Som berättelsen om Humberto Ortega som sägs vara så ful att han ”tvingas köpa horor”, som berättelsen om hur Bayardo Arce lyckades få Lea Guido ”på rygg” (hur Lasse nu kan vara så säker på vem som fick omkull vem...).

Ökas inte dubbelmoralen ytterligare av att sådana små anekdoter naturligtvis gör artikeln mer säljbar och mer lönsam för tidningen — helt i den ideologiska förträfflighetens maskering...

Men har då inte Lasse Palmgren rätt? Är inte människor egoistiska och småskurna? Kanske det. Men den intressanta frågan blir då att diskutera vad det är för intressen, vad det är för samhällskrafter som stundtals driver människor att göra extrema självuppoftningar för att försvara sin gemenskap. Finns det medvetna åtgärder som kan motverka karriärism och maktövergrepp?

Lars Palmgren berör i sin artikel aldrig vad det var som drev människorna i Nicaragua att revoltera. Borta ur hans historieskrivning är jordbristen, misären i slummen, nationalgardets förtryck.

Folkligt uppror

Det var ett verkligt folkligt uppror i juli -79. Inte en kupp dirigerad av de nio i FSLN-ledningen. Och det var om vägen till detta uppror som motsättningarna inom FSLN handlade. Inte om att Tomas Borge tyckte att Jaime Wheelock var en sprätt. Det kanske han gjorde. Men historiskt är det knappast intressant.

Borta är också den explosiva kraften i det folkliga missnöje som fortsatte att driva förändringarna framåt.

Det är inte rimligt att skriva som Lars Palmgren gör att fackföreningsaktivisterna kunde ”härja och strejka” utan att ledningen påverkades. Det var jordockupationerna som fick FSLN att skynda på jordreformen. Det var miskitoindianernas anslutning till contras som drev rege-

ringen att införa autonomilagen. Så sent som i juli 1990 var det generalstrejken som fick sandinistledningen att slå in på en mer uttalad kamplinje mot högerpolitiken.

Borta är de faktiska problem denna revolution ställdes inför: Hur skulle man kunna påbörja en självständig utveckling ut ur underutvecklingen, hur skulle man kunna bryta med USA-beroendet utan att bli internationellt isolerad, och utan att utlösa en öppen bojkott från den inhemska borgarklassens sida? Hur skulle man kunna neutralisera borgarklassen och ändå genomföra det radikala programmet?

Krigets ansikte

Borta är — otroligt nog — kriget. När konflikten mellan *Barricadas* chefredaktör Carlos Fernando Chamorro och hans mor, den nuvarande presidenten Violetta Chamorro, framställs som en trotsig sons gräl med sin mor, får jag nypa mig i armen. De grälade ju inte precis om matpengarna. Kriget fanns! 50 000 människor dog! Det är möjligt att det smärtade Carlos Fernando djupt att kalla sin mor för en contra i en ledare— men det var också ett faktum att Violetta Chamorro och andra delar av högeroppositionen begärde att USA-kongressen skulle förnya det ekonomiska stödet till contras.

Borta ur Lars Palmgrens bild av en totalt toppstyrd sandinism är de verkliga debatter som förts och förs. Var det fel att genomföra det drastiska åtstramningsprogrammet sommaren 1988? Borde det ha följts av speciella stödåtgärder för att skydda de fattigaste? Borde FSLN ägnat mer kraft åt att stärka enheten mellan arbetarna och fattigbönderna? Är en socialdemokratisk kapitalistisk utveckling möjlig, eller är det bara en farlig illusion? Hur ska FSLN fungera som parti?

Inte desto mindre pekar Lasse Palmgren på några viktiga problem. Framväxten av en byråkrati, de ökade privilegierna, övergrepp som ägt rum i revolutionens namn, hur sandinister på basplanet utnyttjat sina positioner för personliga vendettor.

Framför allt tror jag att han tar upp en verklig brist hos sandinisterna. En brist jag skulle vilja kalla "avantgardismen". Tanken att revolutionen leds och kontrolleras av ett revolutionärt avantgarde som besitter programmet för maktövertagandet och för uppbygget av det nya samhället.

Det behöver inte vara en formellt odemokratisk syn. Denna tanke finns ibland också, tror jag, bland demokratiska socialister som talar om flerpartisystem.

Snillrik taktik

Den tanken bygger på en bristande förståelse för att en revolution enbart kan segra och byggas vidare i varje led, varje dag, i varje fråga om den mobiliserar tillräckligt mycket kraft i basen. Att befrielsen i djupaste mening måste vara arbetarklassens eget verk.

Men även den bristen hos sandinismen har sina rötter i verkligheten, inte bara i några ledares personliga defekter. Segern över Somoza gick snabbt. Upproret var spontant. Organisationsgraden var låg.

FSLN bars fram till makten av ett brett masstöd, men utan att det fanns en arbetarrörelse med ett eget självförtroende som skolats i årtal av strejker och debatter och som uppkäftigt kunde ifrågasätta besluten. Tvärtom, sandinisternas första uppgift blev att organisera denna rörelse!

En sådan situation inbjuder till att se "massorna", det breda folkflertalet som bricker i ett politiskt spel. Det inbjuder till snillrika, taktiska utspel utan att man försäkras sig om att taktiken är begriplig och förankrad hos de fattigaste, som utgör revolutionens bas.

Detta förhållningssätt har också präglat FSLN:s politik i opposition. Strax efter valförlusten slog en partikonferens fast att FSLN skulle bygga massrörelser för att försvara revolutionens

landvinningar samt att fronten skulle försvara kontrollen över polis och armé. Men parallellt har en annan linje blivit tydlig: att isolera den yttersta högern kring vicepresidenten Godoy genom att i vissa lägen stödja Chamorroflygeln inom regeringen.

Ett exempel på vad det lett till: våren 1990 röstade de sandinistiska delegaterna i Managuas kommunfullmäktige för borgerlighetens förslag till borgmästare. En kort tid därefter drabbades sluminvånare i staden av ett beslut från den nye borgmästaren om att de skulle vräkas från sina bostäder. Vilka förutsättningar hade de vräkta att förstå FSLN:s taktik?

Ansvarsfull?

Nyligen besökte den förre, sandinistiske, utrikesministern Miguel d'Escoto Sverige. Han förklarade att FSLN vill vara en ansvarsfull opposition till skillnad från Godoy.

”Vi vill att regeringen ska lyckas”, sade d'Escoto och han förklarade att FSLN hjälpt regeringen att sitta kvar under generalstrejken förra året.

Det är lätt att förstå att FSLN inte vill ta över regeringsmakten just nu, förrän rörelsen byggt upp sina styrkor och i ett läge där sandinisterna vet att de åter skulle bli internationellt isolerade.

Ändå är det problematiskt med detta slags ”hjälp” till högerregeringen, när inflationen åter uppgår till 10 000 procent, när de statsanställda förlorat hälften av sin köpkraft under det gångna året, när tiotusentals avskedas och spädbarnsdödligheten ökar.

Kommer FSLN:s taktik för att isolera högern verkligen att förstås av alla dessa, de först drabbade?

Ett drygt år efter valnederlaget tycks inte mycket finnas kvar av FSLN:s första strategi för att bevara revolutionen.

Vad blir kvar av de revolutionära erövringarna? Idag har jordreformen frusits och de små bönderna som fått jord drabbas av ökade räntor på lånen. 350 företag kommer att omfattas av en ny privatiseringsplan. Man diskuterar att privatisera bankerna, och till och med att upphäva det statliga monopolet på utrikeshandeln.

Debatt och kritik

Vad blir kvar av den revolutionära kontrollen av armén? Visst sitter arméchefen Humberto Ortega och den sandinistiska officerskåren fortfarande kvar — i spetsen för en krympande armé. Samtidigt har en del officerare avskedats på oklara grunder. Och en av vårens stora debattfrågor har rört just armén, samtidigt som den belyst svagheterna i sandinisternas oppositionspolitik.

Det gäller affären med de fyra officerarna som skickat luftvärnsraketer till FMLN-gerillan i El Salvador. De fängslades i slutet av förra året och dömdes till tre och ett halvt års fängelse. Efter en hungerstrejk lyckades de utverka löften om nåd.

Det som väckt mest debatt är emellertid den sandinistiska arméledningens och sandinistfrontens ställningstagande: att mycket hårt fördöma officerarnas ”illojalitet”.

I insändare i *Barricada* har FSLN-medlemmar ifrågasatt denna nit. Ungsandinisterna protesterade och påpekade att FSLN inte längre är regeringsparti och inte behöver identifiera sig så med de styrande. Den fackliga centralorganisationen FNT protesterade också.

Även detta senaste exempel visar att FSLN inte kan reduceras till de nios samfund. Det är en levande rörelse, som avspeglar motsättningarna i samhället. Debatten fortsätter.

Vart tar det vägen? Kommer sandinismen att överleva eller urarta i socialdemokrati?⁴ I en krissituation som den i Nicaragua kan en sådan fråga inte förbli oavgjord länge.

Så på en punkt kan jag bara hålla med Lasse Palmgren: FSLN:s första kongress som hålls i sommar kommer att bli testet på frontens möjligheter att överleva.

Lästips

[Nicaragua 1979-2019 – Sandinist-revolutionens historia](#) av Eric Toussaint och Nathan Legrand (ett bokslut över revolutionens nederlag i Nicaragua).

⁴ De blev tyvärr något ännu värre. – *Red*